

Nr 711

Av herr Kristiansson, Axel, m. fl., *angående rationaliseringsstödet till jordbruket.*

(Lika lydande med motion nr 907 i Andra kammaren)

Utformningen av de av riksdagen 1967 beslutade riktlinjerna för jordbrukspolitiken har skett mot bakgrund av högkonjunktur och stark efterfrågan på arbetskraft. Framför allt har jordbruksproduktionens omfattning, rationaliseringspolitikens intensitet och inriktning och småbruksstödet utformning avvägts med hänsyn till behovet av arbetskraft och kapital inom andra delar av näringslivet, där de enligt såväl utredning som proposition skulle få en bättre alternativ användning.

Dagens konjunkturläge avviker väsentligt från den konjunkturbild och -utveckling man förutsatt när den primära grunden för den nuvarande jordbrukspolitiken lades, nämligen under 1960-talets början. Framför allt gäller detta på arbetsmarknadssidan där situationen starkt försämrats. Medan tidigare från jordbruket avgående arbetskraft utan svårighet fick annan sysselsättning har vi i dag en arbetslöshet som inklusive i beredskapsarbete sysselsatta och dem som är föremål för omskolning uppgår till betydligt över 100 000. Det säger sig självt att i denna arbetsmarknadssituation har den från jordbruket frigjorda arbetskraften och då främst kategorin småbrukare, som utgör huvuddelen härav, betydligt sämre möjligheter att hävda sig.

Ett genomgående tema vid utformningen av den nya jordbrukspolitiken har därtill varit att den skulle så långt möjligt inrangeras i och samordnas med näringspolitiken i övrigt. Propositionen var i långa stycken ett uppföljande av dessa tankegångar, och förmodligen kommer anvisningarna till lantbruksnämnderna för politikens uppföljning att vara enahanda. Resultatet är att vi i dagens konjunktur- och arbetsmarknadssituation har en jordbrukspolitik anpassad och slutgiltigt utformad efter helt andra förhållanden än de som i dag är rådande. Detta förhållande leder inte bara till att kalkylerade samordnings- och överföringsvinster uteblir utan också till helt negativa effekter i form av ökad arbetslöshet.

Skilda uppfattningar råder om vilka målsättningar man bör ha för jordbrukspolitiken. Låt oss i detta sammanhang bortse härifrån. Det torde dock stå klart att vilka mål som än uppställs en så långsiktig målsättning som den i fråga om jordbrukspolitiken icke bör ändras med hänsyn till växlingar i konjunkturerna, såvida förändringarna icke med säkerhet bedöms beståen-

de. Det är i detta avseende för tidigt att göra någon bedömning av det slaget att en förändring av jordbrukspolitikens totalinriktning bör ifrågasättas. Däremot kan mycket starkt ifrågasättas en annorlunda tillämpning på de områden där nyansering kan ske med hänsyn till konjunkturerna utan att den långsiktiga målsättningen äventyras. Framför allt gäller detta stödet till jordbrukets inre rationalisering där möjligheter till stöd för ett flertal jordbruk nu icke föreligger.

Avsikten med de nuvarande bestämmelserna på detta område är dels att undvika investeringar i på sikt icke bestående jordbruksföretag, dels också — och kanske främst — att därmed få ut så många som möjligt av dessa brukare till den egentliga arbetsmarknaden, allt som synes anpassat efter den konjunktur som tidigare varit rådande. Också i detta sammanhang anmäler sig frågan om konjunkturers föränderlighet, dess långsiktiga trend och konjunktursvackans längd. Observeras bör emellertid att, även om den framtida totalbilden bedöms ljus, och även om den nuvarande konjunkturavmattningen bedöms vara övergående och i viss mån en struktur- eller omställningsfråga, kvarstår vissa långsiktiga fenomen som bör beaktas.

Resultaten från en lång rad undersökningar som gjorts beträffande verkningarna för den friställda arbetskraften vid företagsnedläggningar och strukturrationaliseringar talar samstämmigt om svårigheten att återinpassa den äldre arbetskraften. Enligt en av dr Meidner gjord sammanställning över analyser av sex större företagsnedläggningar skulle årligen 0,5 % av den totala arbetskraften eller ca 25 000 huvudsakligen äldre personer ej kunna återinpassas och således hänvisas till någon form av »förtidspensionering». Ändå gällde detta företagsnedläggelser under en tid då arbetsmarknadssituationen var betydligt bättre än nu. Med den strukturutveckling och därmed följande förändringar som pågår talar alla tecken således för att vi oavsett konjunkturen får en bestående arbetslöshet bland främst de äldre åldersgrupperna.

För att göra bilden fullständig bör redovisas att de jordbrukargrupper som ur arbetsmarknadssynpunkt är intressanta, så till vida att de genom olika åtgärder skulle kunna tillföras arbetsmarknaden, i stor utsträckning är människor med likartade förutsättningar, som de vilka förblivit arbetslösa efter företagsnedläggningar. Medelåldern inom jordbruksgruppen är mycket hög — främst gäller detta inom småbrukargruppen som dessutom saknar yrkesutbildning för industriell verksamhet. Sammantaget kan sägas att vi oavsett konjunkturutvecklingen kommer att ha strukturella och näringspolitiska övergångsbekymmer för åtminstone något decennium framöver och att jordbrukspolitikens anpassning här kommer att spela en betydande roll.

Den nya jordbrukspolitikerna är beträffande stödet till den inre rationaliseringen huvudsakligen inriktad på större företag och projekt — ofta i samband med yttre rationalisering. Ett mycket stort antal jordbrukare är därmed avstängda också från lånemöjlighet i samband med ombyggnads- och

förbättringsarbeten. Det mest vanliga avslagsmotivet är att fastigheten icke bedöms bärkraftig på längre sikt. Situationen är således den att samtidigt som ingen annan sysselsättning kan erhållas ges inte heller möjlighet till någon som helst upprustning av det företag som jordbrukaren i den situationen måste fortsätta att bruka. Resultatet av en långsiktig målsättning — utan beaktande av aktuella förhållanden — gör således att inte heller det avgångsvederlag varom riksdagen beslutat kan utnyttjas.

Det torde vara ganska klart att dessa förhållanden är otillfredsställande. Mest framträdande är detta i de delar av landet som har en hög arbetslöshet. Tyvärr är situationen den att just i dessa delar är avgången från jordbruket störst och åldersfördelningen mest ogynnsam. Som en följd av den ringa korrespondensen eller avsaknaden av sådan mellan arbetsmarknads- och rationaliseringsorganen upplever vi det förhållandet, att medan arbetsmarknadsstyrelsen allvarligt söker efter varje arbetsobjekt ökas arbetslöshets-siffran genom frånvaron av stöd till rationaliseringsåtgärder, som skulle kunnat göra det möjligt för dessa oftast äldre människor att alltjämt driva sitt jordbruk.

Vad här skisserats beträffande den äldre arbetskraftens situation jämte förhållandena på berörda område inom jordbruket ger vid handen att här krävs en helt annan helhetssyn och samordning än vad hittills varit fallet. Det behövs i den jordbrukspolitiska tillämpningen en nyansering med hänsyn till den inom regionen rådande lokala arbetsmarknadssituationen, liksom en flexibilitet med hänsyn till det rådande konjunkturläget. Det råder ingen tvekan om att med en bättre korrespondens mellan jordbruks- och arbetsmarknadspolitik skulle åtskilligt vara att vinna både beträffande åtgärdernas effektivitet och med hänsyn till kostnaderna. Den kostnad som exempelvis en upprustning av en ekonomibyggnad betingar, vartill i större utsträckning icke ifrågasättes något egentligt bidrag, är liten jämförd med kostnaden för ett beredskapsarbete eller för annat arbetsmarknadspolitiskt alternativ. För många äldre jordbrukare skulle ändå stöd i ovan angivna form vara den bästa lösningen. Till detta kan läggas att själva arbetsobjektet i och för sig också skapar sysselsättning och att sådana upprustningar ofta utgör värdefulla inslag i landskapsvården.

Med hänsyn till de skiftande förhållanden som råder beträffande å ena sidan jordbrukets struktur och allmänna förutsättningar samt å andra sidan lokaliserings- och arbetsmarknadsförhållanden finns anledning överväga ett system för stödet till jordbrukets inre rationalisering där dessa olikheter beaktas. Ett dylikt system skulle ge omedelbara utslag ur sysselsättnings- och försörjningssynpunkt och behöver rätt utformat icke rubba en långsiktig planering, enär de projekt som här kommer i fråga till största delen är vad man skulle kunna kalla av övergångsnatur, dvs. projekt med relativt kort varaktighet. Vad här är angeläget är huvudsakligen en ändring av låne- och bidragskungörelsen, där endera ambitionsgraden inom vissa om-

råden generellt sänkes eller också att man för vissa speciella för näringen angelägna projekt utarbetar särskilda stödformer. I huru hög grad en utvidgning av möjligheterna till stöd enligt dessa linjer kommer att påverka låne- och bidragsramarna är svårt att förutse. Avgörande härför är den fortsatta arbetsmarknads- och konjunkturutvecklingen. Med hänsyn till den arbetsmarknadsstimulerande effekt som dylika åtgärder emellertid torde ha bör övervägas om inte medel ur anslag för arbetsmarknadspolitiska åtgärder till viss del också skulle kunna användas.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställes,

att riksdagen måtte uttala att tillämpningen av bestämmelserna för rationaliseringsstöd till jordbruket bör ske med hänsynstagande till den lokala och aktuella arbetsmarknadssituationen så att stöd i vissa fall kan lämnas rationaliseringsprojekt, vilka eljest på grund av omfattning och varaktighet ej skulle komma i fråga.

Stockholm den 26 januari 1968

Axel Kristiansson (cp) Axel Wikberg (cp) Nils-Eric Gustafsson (cp)